

Lucija Stepančič

Uroš Zupan: *Oblika raja*.

Ljubljana: Študentska založba (Zbirka Beletrina), 2011.

Bolj kot je zunanji svet zbanaliziran, zlagan in nekam v neznano drveč, bolj stanovitno se v poeziji Uroša Zupana pojavljajo podobe "statičnega brezčasa". Tudi v tej zbirki se nadaljuje avtorjevo otroštvo v Trbovljah. Pri pazljivejšem branju pa se morda lahko razkrije, da gre za katero koli otroštvo kjer koli, če že ne kar za povrnjeno sposobnost gledanja z otroškimi očmi. Kar še zdaleč ni malo. Prav nasprotno.

Vsi se še spominjamo *Suter*, prvenca, ki je iskal udarno energijo, jo našel pri ameriških avtorjih, Ameriki vehementno napovedal svoj prihod in se pri tem izstrelil v orbito. Po dvajsetih letih je evforijo medcelinskih poletov zamenjalo poetično vzvratno potovanje v času. Ampak kot da med tema skrajnostma sploh ni kake bistvene razlike. Volja, močnejša od bralčevih predsodkov in pričakovanj, ukinja nasprotja kot nepomembna. Uroš Zupan je očitno moral v Ameriko, da je kraj svojega otroštva našel takšen, kakršnega opisuje. Smo pač na ozemlju, ali kratko malo znotraj kozmosa, ki ima svoja lastna pravila.

Prepoznavno poetiko tega avtorja zaznamuje izrazit občutek za atmosfero. Skozi njegove verze se ležerno sprehodijo letni časi, ampak to je šele začetek; na koncu je patina, kakršna lahko še zastareli industrijski arhitekturi izvabi pozlačeno svetlobo. Najbolj neverjetno in razveseljivo pri tem pa je, da lepota ni dodana od zunaj, da ne gre za naknadno, umetno poetizacijo, ampak za čar, ki je stvarjem kar najbolj lasten, le da ga brez pomoči poezije nikoli ne bi opazili. Lep primer za to je fotografija železniške konstrukcije na hrbtni strani zbirke: ta prav v svoji neizumetničeni zarjavelosti (in po vsej verjetnosti tudi tehnološki zastarelosti), odpira novo, nepričakovano dimenzijo, z zbranostjo, kakršno bi pričakovali kvečjemu od katedrale. Kot da tako kot vsa poezija Uroša Zupana pripada bolj notranjemu kot zunanjemu vidu.

Sredi tako ubranega veselja se vrstijo sami najbolj vsakdanji prizori, branje knjige, ležanje v travi, sedenje na klopi itd., a tako prečiščeni skozi potujitvene učinke poezije, da jih opazujemo z metafizičnim začudenjem. "Dečki sedijo v nečem, / kar bi lahko bil predvečerni park; / mogoče z ugašajočim soncem / natopljena ulica. Pouka ni. Šibka / svetloba se cedi skozi visoka okna. / Masivna šolska vrata so zapahnjena. / Sezonski delavci, s cigaretami med / zobmi, čez dan prenavljajo telovadnice / in razrede. Prihodnji vonj zloščenega / parketa v blagem somraku potiho prede. // Dva meseca in za drobiž dni / sta zate le nestanoviten tlesk, / ki ga prsti včasih radodarno / odstopijo večeru, a zanje / lepljiva ambrozija, skoraj nekakšna / večnost, napolnjena do roba." Dogodki pripadajo bolj cikličnemu času kot osebni zgodovini, ki bi jo izoblikovalo linearno nizanje dogodkov. Resda jih zaznamuje spomin na otroštvo, a obenem kot da preraščajo okvire subjektivnega: vse, kar se dogaja, se je zgodilo že neštetokrat in se bo še neštetokrat ponovilo, vendar ponavljanje ne priključuje dolgočasje, temveč svojevrstno obrednost in z njo globoko povezanost s tem svetom. Prizori so vzeti iz univerzalne spominske mase, najbolj značilni pa so otroški počitniški rituali s potikanjem okoli blokov do poznega večera. Brez pretiravanja je mogoče reči, da poetika Uroša Zupana ukinja linearni čas in, seveda na svoj način, uveljavlja učinke cikličnega časovnega koncepta ali vsaj prepričljivo dokazuje, da v svoji najgloblji notranjosti bolj verjamemo v večno vračanje kot v odrešitev z napredkom.

Naravni pojavi so marsikje že dejavnejši akterji od človeškega faktorja, ki se tako ali tako praviloma pojavlja zabrisan: najraje v prvi osebi množine, ki največkrat, kot je mogoče ugotoviti iz konteksta, pripada avtorjevemu otroškemu jazu, srečno izgubljenem v množici vrstnikov, ko sile razločevanja še niso začele s svojim razdiralnim delom. Druga oseba ednine, ti, se pojavlja v ironičnih in ne preveč obvezujočih pogovorih z odraslim in precej mladostnim alter egom. "Malical / boš ideje, hruške, zrak, in ko boš / utrujen, jo boš ustavil, da bi na / hrbet legel v travo." Tudi prvoosebni pripovedovalec se kdaj prikaže, a le redko in še takrat gleda, kako bi čim prej izginil. V nasprotju s sporadično in krhko človeško prisotnostjo imajo naravne sile neznanski razmah, čeprav učinkujejo nevsiljivo in je za to, da bi jim sledili, potrebna posebna budnost. Letni časi se uveljavljajo s kraljevskim dostojanstvom in si lahko privoščijo tudi najpočasnejše, najnežnejše gibanje. In tudi človeškemu svetu posreduje namig, kako je mogoče tkati svetove iz samih nedogodkov: "Na karkoli pomisliš, tisto ostaja razpršeno / nad tlemi in poteptano z globokim snegom. / Sovražniki spijo in ne mislijo nate. Prijatelji spijo / in ne mislijo nate. Neznanci spijo, obdani s tihimi, / tolažečimi predmeti. Tudi oni ne mislijo nate." Na podobno tih, a

brezpriziven način se pojavljajo tudi letni časi. "V spanju se nam pod vekami vrtniči sneg. / In nam poljublja gladko, otroško kožo. / Pada v knjigah, v vsaki neprebrani pesmi." ... "Zadnji listi visijo čez vlažne veje. / Svetloba od znotraj in svetloba / od zunaj se rokujeta v temnem zraku, / sklepata premirje na polovici poti." ... "Pomlad s hitrimi gibi / odstranjuje, kar je odvečnega / v mislih, in naredi prostor / za potrpežljivo čakanje".

Avtor se le poredko da zalotiti v svojem sedanjem vsakdanjiku, pesmi, ki opisujejo konkretne dogodke ter pri tem nekoliko zaštrlijo iz blagega onirizma, se da prešteti na prste ene roke. Tako smo v *Bralnem nastopu* iz prijetnega dnevnega sanjarjenja vrženi v nočno moro. "Imam bralni nastop pred veliko publiko. / Vse skupaj je videti kot zelo resen / simpozij slovenske kulturne elite." Srečanje z znancem na Čopovi izzveni v prazno, medtem ko vožnja s chryslerjem zapušča resničnost in vodi nazaj v fantastični svet prividov in odbleskov.

Običajne časovne delitve, še posebno tiste najbolj usodne, izgubljajo pomen, zabrisana je celo meja med življenjem in smrtjo. "Čisto tako kot v tem življenju bo. / Ista svetloba nizko nad posteljo. Isti / prežeči mrak pod njo. Ista, otrok moj. / Nihanje dreves in zelen slap, ki pada / iz zraka, delavci, ki se v polbudnosti / premikajo daleč spodaj, pri tleh, zvok // njihovih uspavanih korakov."

Nostalgija, ki je prav očitna, ne pripada površnemu čustvovanju ter še manj modnim trendom, ki se zadnje čase krčevito obešajo na relikte iz sedemdesetih in osemdesetih let prejšnjega stoletja (bombone 505, jugoslovanske nadaljevanke, ki smo jih gledali na črno-belih televizorjih, *Zabavnik*, stripe, kolesa itd.). Pogled nazaj je namreč izenačen s pogledom v globino. "Nostalgija, gospod Doktor! Ampak ne moja. / Nostalgija, kot da bi nekdo umrl, ko sem jaz / že živel, in mi v oporoki zapustil svetlobo // in zrak neke druge generacije." Bolj kot za kar koli drugega gre za poetično kontemplacijo, v kateri se vid(e)ni svet poveča in pridobi neskončne pomene, kar pa je, kot ugotavlja Gaston Bachelard v knjigi, ki je pred kratkim izšla v slovenskem prevodu, mogoče le v povezavi z lastnim otroškim jazom. "V tem prostoru, ki ga vidi / domišljija, je vedno tudi drug prostor, / ki ga je videla domišljija tistega, kar / si bil."

V vsaki novi zbirki Uroša Zupana se prepričamo, da fantomska dimenzija otroštva še vedno obstaja in da je celo veliko bolj živa (sploh pa privlačnejša) od naše dvomljive vsakdanjosti. Pri čemer ne gre za čas, ki bi bil konzerviran in muzejsko prezentiran, ampak za vrata v nekaj, kar še vedno traja in v kar lahko vsak hip spet vstopimo, čeprav smo vmes zapravili deset ali dvajset let. Še vedno je tu "minuli svet svetlobe, vonjev. Zvokov." Kadar koli.